

YUE TAO

SCHEMERING
BOVEN
SHANGHAI

Roman

LM
LEONON
MEDIA

Yue Tao

Schemering boven Shanghai

Uit het Chinees vertaald door
Annelous Stiggelbout

LEONON MEDIA

De vertaalster ontving voor deze vertaling een werkbeurs
van het Nederlands Letterfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Hong xishuai*, verschenen bij Huacheng
Chubanshe

Oorspronkelijke tekst © Yue Tao, 2014

Nederlandse vertaling © Annelous Stiggelbout 2014

Omslagontwerp Bij Barbara, Amsterdam 2019

Omslagillustratie Peijing Wang, Amsterdam 2019

ISBN 978 94 92618 351

NUR 302

BISAC FIC022080

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Leonon Media.

www.leonon.nl

INHOUD

Voorwoord	7
Proloog	11
Hoofdstuk 1 Aanvang der Herfst	13
Hoofdstuk 2 Vertrek der Hitte	33
Hoofdstuk 3 Witte Dauw	69
Hoofdstuk 4 Herfstequinox	105
Hoofdstuk 5 Kille Dauw	135
Hoofdstuk 6 Afdaling der Rijp	169
Hoofdstuk 7 Aanvang der Winter	217
Hoofdstuk 8 Gelukkig Nieuwjaar	251

Voorwoord

Een belangrijk motief in deze roman is krekelvechten, een liefhebberij waarvan de geschiedenis teruggaat tot de Tang-dynastie (618-907 n.C.). Aanvankelijk werd krekelvechten beoefend aan het keizerlijk hof, maar na verloop van tijd werd het ook een populair volksvermaak, te vergelijken met stierenvechten in Spanje of hanenvechten in Zuidoost-Azië. Tijdens de Culturele Revolutie waren traditionele kunsten en liefhebberijen verboden, maar ondergronds werd het krekelvechten voortgezet. In de jaren tachtig kwam het opnieuw op en tegenwoordig is het weer een bloeiende traditie: krekels verzorgen en trainen is *big business*, net als gokken op krekelvechten, hoewel gokken in China verboden is. Wie zich niet voor kan stellen hoe vechtende krekels eruitzien, kan zich tot YouTube wenden, waar vele filmpjes te vinden zijn.

De Culturele Revolutie is voor verschillende personages in dit boek een belangrijke periode geweest. Vanaf 1966 sloten vooral jonge mensen, daartoe aangezet door Mao Zedong, zich aan bij zogenoemde Rode Gardes, die zich tegen de gevestigde orde en tegen oude, traditionele waarden en zaken keerden. Naarmate de Culturele Revolutie vorderde, hielden scholen, bedrijven en andere instellingen onder de steeds destructievere storm van de Rode Gardes op te functioneren. Oude cultuur werd als 'bourgeois' en daarmee fout bestempeld. Talloze cultuurschatten werden stukgeslagen, vele boeken werden verbrand of vernietigd. Vele mensen werden vervolgd en vaak gemarteld of de dood in gejaagd voor vermeende misdaden tegen het communisme.

Na een paar jaar aan acties en onderlinge gevechten van Rode Gardes was in China zo'n chaos ontstaan dat werd besloten om veel van de Gardisten naar het platteland te

sturen, zodat de orde in de steden kon worden hersteld. Grote aantallen jongeren werden weggestuurd om tussen de boeren te leven en te werken. De jongeren die op deze manier naar het platteland werden gestuurd werden *zhishi qingnian* genoemd, ‘ontwikkelde jongeren’, hoewel ze lang niet allemaal veel onderwijs hadden gehad. De Culturele Revolutie kwam in 1976 ten einde met de dood van Mao Zedong; veel van de ‘ontwikkelde jongeren’ konden pas jaren later terugkeren naar de steden.

De drie noordoostelijke provincies van China (van zuid naar noord Liaoning, Jilin en Heilongjiang) worden in het Chinees eenvoudigweg ‘het Noordoosten’ genoemd, en in het Nederlands Mantsjoerije. Dit gebied grenst aan Siberië, ’s winters is het er ijskoud, tot twintig of dertig graden onder nul.

Bij Chinese namen staat de familienaam (‘achternaam’) voorop, gevolgd door de persoonlijke naam (‘voornaam’). De familienaam van hoofdpersoon Yang Lan is dus Yang, haar persoonlijke naam is Lan. Kinderen uit hetzelfde gezin krijgen vaak namen waarvan één karakter hetzelfde is, bijvoorbeeld bij de familie Yu: Jianguo (‘bouwt het land op’), Jianhua (‘bouwt China op’) en Jianjun (‘bouwt het leger op’) hebben allemaal een naam die begint met het karakter *jian*, ‘opbouwen’.

Het meest gebruikelijke transcriptiesysteem voor Chinese woorden is het Hanyu Pinyin. Enige lastige letters:

q → tsj, zodat Liang Zengqi wordt uitgesproken als Liang Dzung-tsjie.

x → sj, zodat Xiao-ling wordt uitgesproken als Sjau-ling.

z → dz, zodat Mao Zedong wordt uitgesproken als Mau Dze-dong.

zh → dzj, zodat Jin Zhilong wordt uitgesproken als Djin Dzj-long.

De Chinese munteenheid is de yuan, ook wel renminbi genoemd. Er gaan op het moment van schrijven iets meer dan acht yuan in een euro. Het grootste bankbiljet is het briefje van honderd yuan, zo'n twaalf euro.

Van dit boek bestaat ook een Engelse vertaling van de hand van de auteur zelf. In overleg met Yue Tao heb ik voor deze Nederlandse vertaling zo veel mogelijk de originele Chinese tekst aangehouden, die hier en daar afwijkt van de Engelse. Een uitzondering zijn de namen van enkele hoofdpersonen: op aandringen van de auteur zijn deze aangepast om het de Nederlandse lezer niet nodeloos moeilijk te maken.

Ik heb verder gepoogd zo weinig mogelijk voetnoten te gebruiken, omdat die de lezer maar uit het verhaal halen. Daarom is hier en daar een verklarende bijzin toegevoegd die niet in het origineel staat, steeds met de intentie de oorspronkelijke tekst geen geweld aan te doen.

De vertaler

Proloog

Verblind door het witte zonlicht van de Europese zomer zit ik op een bankje in de speeltuin te kijken hoe Adam in de zandbak zit te scheppen. In het ruisen van de bladeren in de wind weerklinkt het geluid van het zand dat in zijn emmertje valt. Hij fronst zijn wenkbrauwen, geheel opgaand in zijn spel alsof hij een monument aan het bouwen is. Zijn gezichtje is zo prachtig. Verrukt zit ik te staren, ik kan niet geloven dat hij van mij is.

Ik ben dankbaar voor het leven, haast tot tranen toe: overdenkingen in volkomen rust roeren in mij de wil om te geloven in de Voorzienigheid. Maar die nacht drie jaar geleden dringt zich op – stiekeme verlangens tijdens een avond uit, heet overspel in het donker, warme huid op koude lakens, spookachtige weerspiegelingen in de passpiegel ...

Mensen vragen me vaak wat me terug heeft gebracht naar Amsterdam. Een brief, zeg ik, een brief die maakte dat ik weging uit Shanghai. Ze denken vast dat ik een politiek vluchteling ben; ik bevestig hun aanname niet, ontken haar ook niet. Is mijn situatie soms beter? Een vluchteling die ontsnapt is vrij, maar hoe ver weg ik ook ga, ik blijf in de ban van wat die nacht gebeurd is.

Alleen ik ken de feiten – de brief is as, de nicht die hem geschreven heeft is dood. Zolang ik niets zeg, is het allemaal nooit gebeurd.

Ik dacht dat het verbranden van de brief me zou bevrijden, maar terwijl hij pagina na pagina tot as verschrompelde, bleven mijn afschuw, schaamte en schuld aan me kleven – en ze kleven nog steeds aan me, een heel continent verderop, in dit bedrieglijk simpele, rustige landje. Ze overvallen me zonder waarschuwing als ik op mijn gelukkigst ben.

Ik ben mijn medeplichtige ontvlucht, maar kan niet aan de herinnering ontsnappen. Ik ben opgesloten in een mentale gevangenis waar ik zowel gedetineerde als bewaker ben. Bezeten door die onuitsprekelijke misdaad moet ik mijn eigen duiveluitbanner zijn en mijn ziel bevrijden door mijn ervaringen na te vertellen zoals ze gebeurd zijn – in de tegenwoordige tijd. Er is geen andere manier om het verleden aan het verleden te laten.

HOOFDSTUK 1

Aanvang der Herfst

Elk jaar begint de periode van Aanvang der Herfst als de zon op 7, 8 of 9 augustus de 135ste ecliptische breedtegraad bereikt. Dit is de eerste periode van de herfst. In de *Verzamelde commentaren betreffende de tweeënzeventig omstandigheden der kalenderperiodes* staat: 'Aanvang, dat wil zeggen begin. Herfst, dat wil zeggen samentrekken, in deze tijd trekken de dingen zich terug in zichzelf.' In de Aanvang der Herfst-dagen beginnen de krekels te vervellen en groeien zij uit tot imago. Mannelijke krekels produceren 'gezag' door hun voorvleugels over elkaar te wrijven, om vrouwelijke krekels aan te trekken en met deze te paren.

1

Shanghai ruikt naar schimmel. Zodra ik uit het vliegtuig stap, komt een vertrouwde golf warme, vochtige lucht op me af. In mijn herinnering ruikt het alleen zo in de tijd van de pruimenregens. Het is nu al augustus, de pruimenregens zijn allang voorbij, maar de schimmellucht is nog niet vervlogen. Hij is overal: hij hecht zich aan kleding en haren, aan de muren van het vliegveld, de schappen van de winkels met belastingvrije spullen, de stoelovertrekken van de taxi ... Shanghai is als een stoommandje waarin iets staat te gisten, de mensen zijn als rijstkorrels die binnenin verschimmelen, al die knappe mannen en mooie meisjes in hun modieuze outfits niet uitgezonderd.

Die ontdekking maakt dat ik me tegelijk ongemakkelijk en vertrouwd voel. Mijn hoofd zegt me dat de stad waar ik vandaan kom niet zo zou mogen zijn: ze moet blinkend schoon zijn, glanzend, modieus, postmodern, een stad om trots op te zijn. Maar mijn zintuigen vertellen me dat ze wel degelijk zo is – ik ruik weer de geur van toen ik klein was, van muren in de pruimenregens, waar grijsgroene strepen op waren achtergebleven, zwetende muren met een geur van nat pleisterwerk. Instinctief verzet ik me tegen die lucht, maar tegelijk adem ik hem gulzig in.

Ik kom op 7 augustus midden in de nacht aan in Shanghai. Omdat ik mijn al wat oudere tante en oom niet wilde storen, heb ik hun verteld dat ik pas de volgende ochtend aankom en slaap ik vannacht in Hotel South Ocean. Als ik daar aankom is het al bijna twee uur

's ochtends. Door de jetlag kan ik niet slapen, dus sta ik op en ga naar beneden om wat in de bar te zitten.

De bar, Mask, is erg bekend, er komen ook veel mensen op af die niet in het hotel logeren. De patio is open, ik kies een tafeltje naast een boom en bestel een glas witte wijn. De lucht is plakkerig, zoals altijd in een zomernacht in Shanghai, vermengd met de geur van donkergroene planten. Af en toe steekt een nachtelijk briesje op, dat de lucht wat verlicht en de drukkend warme nacht toch draaglijk maakt.

Van tussen de bomen komt zacht krekkelgezing, steeds ergens anders klinkt het ritmische getjirp. Het geluid lijkt uit een vorig leven te komen, zo ver weg en tegelijk zo vertrouwd. Ik weet niet hoelang ik al geen krekels heb horen zingen – het is zeker tien jaar geleden. In die tien jaar ben ik heel wat keren terug naar China gekomen, maar om een of andere reden was het nooit in dit seizoen. Tien jaar geleden woonde ik in Shanghai, waarom kan ik me niet herinneren toen krekkelgezing te hebben gehoord? Had ik het te druk, of had ik er te weinig aandacht voor? Het is alsof het gezang van krekels in mijn jeugd is achtergebleven, in die nachten in de nazomer en de vroege herfst waarin er niks te doen was en het langzaam koud werd. Ik dacht dat die beestjes al lang verdwenen zouden zijn uit de stad, maar ze zijn nog springlevend. Het is alsof ze me er in het donker aan willen herinneren dat ik thuis ben en nooit meer weg zal gaan.

De zonnebril van een man aan het tafeltje tegenover me weerspiegelt het kaarslicht. Ik zit hem te bestuderen. Zijn mond en neus komen me onverklaarbaar bekend voor: een grote wipneus, maar daaronder delicate, volle lippen, waardoor zijn gezicht er hard maar tegelijk vriendelijk uitziet. Hij lijkt mij ook te bekijken, maar zeker weet ik het niet, ik kan zijn ogen niet zien. Waarom heeft die man midden in de nacht nog een zonnebril op? Hij zit onder een straatlantaarn en de muggen dansen om zijn hoofd, maar hij lijkt er niets om te geven, of misschien merkt hij het niet eens. Hij

draagt een zijden overhemd, het lijkt paarsblauw in het licht van de lantaarn. De boord staat open, hij heeft een rood draadje om zijn nek, misschien zit er een jade amulet of zoiets aan. Hij lijkt een jaar of veertig, een rijke kerel, waarschijnlijk heeft hij een restaurant of zit hij in de vis-handel. Waar heb ik hem eerder gezien? Ik kom er maar niet achter. Waarom komt hij me zo bekend voor?

Terwijl ik mijn hersens pijnig om te raden wie hij is, staat hij op, slaat het laatste beetje van zijn drankje achterover, draait zich om en loopt weg. Ik besluit niet meer na te denken over wie hij nou toch kan zijn. Als ik hem echt ken, komt zijn naam op een onbewaakt moment vanzelf wel weer bij me op. Maar waarschijnlijk ken ik hem helemaal niet, is hij maar een vreemde die ik jaren geleden eens gezien heb.

Motorgeronk – een rode Ferrari rijdt langzaam langs, met de man achter het stuur. Op het nummerbord op de achterkant staat een opvallend ‘SHANGHAI A88888’ – de 8 staat voor ‘rijk worden’ – met daarboven de letters ‘FUKU!’

Die verdraaide jetlag, de volgende ochtend verslaap ik me. Ik heb afgesproken dat ik vroeg in de ochtend bij mijn tante zou zijn, maar als ik daar aankom is het al één uur ’s middags. De twee oudjes zitten al op me te wachten, op tafel staat een waar feestmaal: varkensvlees met garnalenpasta, karper gebakken in rode saus, tomaten met courgette, komkommer met knoflook, soep van ribbetjes en waspompoeen.

‘Waarom ben je zo laat?’ vraagt mijn oom. ‘Het vliegveld zei dat je vlucht om acht uur al geland was.’

‘Oh, er was een file. En er stond een heel lange rij bij de douane.’

‘Het eten is al een beetje koud geworden, ik warm het wel even op’, zegt tante.

Ze hebben me al die jaren steeds behandeld als hun eigen dochter. Zij zijn ook een van de redenen dat ik nu weer in China kom wonen. Lichamelijk mankeren ze niks ernstigs, maar ze zijn toch allebei al over de zeventig, met niemand om voor ze te zorgen. Een paar jaar geleden heb ik een hulp voor ze ingehuurd, maar ze hadden haar al snel weer ontslagen. ‘We zijn niet gewend aan hoe anderen eten klaar maken’, zeiden ze. Maar ik wist dat ze het zonde van mijn geld vonden. Ik had zeker geen slecht inkomen in Nederland, naar Chinese maatstaven was het in elk geval heel wat. Maar tante en oom zijn hun hele leven al gewend aan spaarzaamheid – zelfs als je ze zegt dat je het wel kunt missen, houden ze resoluut vast aan hun eigen standaarden. Dus uiteindelijk was het onvermijdelijk dat ze zich zorgen zouden maken over de kosten.

Tante is een lieve, zorgzame vrouw. Ze geeft veel om me, soms denk ik dat ze nog meer van me houdt dan van haar eigen dochter, mijn nicht. Oom is een zwijgzame, vriendelijke man. Met zijn bril op heeft hij zich jaar na jaar over stapels papieren gebogen, waardoor zijn rug nu wat krom is. Toen ik klein was, was ik er heel trots op dat hij Vietnamees én Chinees kende. Tante en oom vertelden me dat ze elkaar hadden leren kennen toen ze allebei in Vietnam studeerden. Ik stelde me dan altijd voor hoe ze samen in een bamboe gebouw in de tropen zaten, druppend van het zweet, zich ijverig door boeken heen werkend. Ze zijn nu al lang met pensioen en zitten de hele dag thuis; zonder iets om handen, maar ook zorgeloos en tevreden.

Na het eten snijdt oom een watermeloen aan.

‘Ik kan niks meer op.’

‘Het is Aanvang der Herfst vandaag, eet nou een stuk.’

Ik weet niet waarom ik op Aanvang der Herfst per se watermeloen moet eten, waarschijnlijk moet je van de gelegenheid gebruikmaken omdat er daarna weinig waterme-

loenen meer te krijgen zijn. Toen ik in het buitenland kwam ontdekte ik pas hoe weinig ik wist van Chinese tradities, alsof ik mijn eerste twintig jaar helemaal niet geleefd had.

Ik ben tien jaar geleden naar Nederland vertrokken. Ik heb eerst twee jaar een master in financiën gevolgd, om daarna bij een internationale bank te gaan werken. In de ogen van anderen was mijn baan een ‘gouden rijstkom’: een goed salaris, veel zekerheid. Maar voor mij leek het meer op gouden handboeien: betoverend om te zien, maar zwaar om te dragen. In die acht jaar heb ik één keer promotie gekregen, maar mijn eigenlijke werk was nauwelijks veranderd en de salarisverhoging stelde ook weinig voor. Ik heb vaak geprobeerd een andere baan te vinden, maar wat ik kon krijgen woog niet op tegen wat ik al had en na een tijdje had ik geen zin meer om te zoeken. Ik had een vast contract en herhaalde elke dag dezelfde taken, vandaag kon ik morgen al zien, dit jaar het volgend jaar al. Vaak werd ik plotseling bang. Als ik zag hoe mijn jeugd me tegelijk met de tijd door de vingers glipte, leek het alsof ik mijn einde al op me af zag komen, nog ver weg, maar al heel duidelijk. Tot ik op een dag besloot alles achter te laten en terug te gaan naar Shanghai om een nieuw leven te beginnen. Want behalve een niet al te boeiende baan had ik helemaal niets – geen eigen huis, geen gezin, zelfs geen vaste vriend. Ik zag mezelf als vrij van overbodige ballast, maar voor veel mensen gaf het aan hoe mislukt ik was.

‘Zijn je oude klasgenoten nu allemaal getrouwd?’ vraagt mijn tante.

‘Sommige wel, sommige niet.’

‘Die getrouwd zijn, hebben die allemaal kinderen?’

‘Sommige wel, sommige niet.’

Als er één ding was geweest dat me had doen aarzelen over teruggaan naar China, dan was het dat mijn tante

graag voor koppelaar speelt. Tante heeft me altijd streng opgevoed: toen ik nog op school zat mocht ik geen vriendjes hebben, 's avonds moest ik beslist voor negen uur thuis zijn. Maar vanaf de dag dat ik afstudeerde, maakte ze een draai van honderdachtig graden en begon ze zich bezig te houden met de volgende grote stap in mijn leven. Ze had me het liefst de volgende dag nog zien trouwen. Daarna vertrok ik naar het buitenland, te ver weg om te koppelen, dus ging ze over op telefonisch advies. Zonder acht te slaan op de hoge kosten van internationale gesprekken, kletste ze maar door: 'Ik kwam vandaag een collega van vroeger tegen, ze vroeg of je al getrouwd bent en een kind hebt ...' Ik kreeg een keer genoeg van haar vragen en antwoordde: 'Als er nog eens iemand het vraagt, geef je ze maar een antwoord van zes woorden: geen man, geen kinderen, geen hoop!' Daarna vroeg ze er nooit meer naar. Ik voelde me schuldig, maar wilde er ook niet opnieuw over beginnen, bang dat ze dan meteen weer eindeloos over het oude onderwerp door zou gaan. Toen ze hoorde dat ik weer in China zou komen wonen, was ze maar al te blij dat ze weer aan het koppelen kon slaan.

'Een paar dagen geleden kwam ik op straat een collega van vroeger tegen, ze vroeg of je ...'

'Is er nog nieuws over mijn nicht?' vraag ik, om van onderwerp te veranderen.

'Hoe zou dat nou nog kunnen?' antwoordt oom. 'De politie heeft vorige week nog gebeld. Het is nu tien jaar geleden en ze hebben haar nog altijd niet gevonden, dus ze moeten het dossier sluiten.'

'En dat is het dan?'

'Wat kunnen we nog doen? De politie zei dat het negenennegentig procent zeker is dat ze dood is.'

Ik schrik van dit nieuws dat geen nieuws is. Iedereen had allang gedacht dat ze waarschijnlijk dood is, maar officieel dood te zijn verklaard is wat anders.

Mijn nicht is het enige eigen kind van mijn tante en oom, ze was vijftien jaar ouder dan ik. Ze zat in een rolstoel sinds ze op haar derde verlamd was geraakt door polio. Doordat ze altijd in die rolstoel zat, was haar onderlichaam zo stram en klein als dat van een kind, haar hoofd was daarentegen juist heel groot. Ik weet nog hoe ze zich altijd terugtrok in het kamertje op het noorden, ze kwam alleen af en toe naar buiten om in de keuken water warm te maken om haar haar te wassen. Ik weet niet waarom ze zo graag haar haar waste, misschien dat haar glanzende diepzwarte haar het enige aan haar lichaam was waar ze trots op kon zijn. Ik mocht haar niet storen van tante en oom, ze legden uit dat ze in haar kamertje zat te leren voor het eindexamen. Jarenlang zat ze te studeren, maar ze haalde het examen nooit. In het jaar dat ik naar de middelbare school ging, gaf ze het uiteindelijk op. Daarna beheerde ze voor het bewonerscomité de openbare telefoon. Toen alle huishoudens een eigen telefoon hadden gekregen, ging ze analfabete oude partijleden helpen met het schrijven van hun verslagen van politieke studiesessies. Niet lang nadat ik naar het buitenland was gegaan, hoorde ik dat ze verdwenen was. Sindsdien heeft niemand meer iets van haar gehoord.

Ik was niet zo heel erg vertrouwd met mijn nicht (ze was met niemand echt vertrouwd), maar van haar heb ik mijn liefde voor lezen geleerd. Vanaf mijn zevende las ik met haar het tijdschrift *Films voor het volk*, vanaf mijn negende de romantische boeken van Chiung Yao, met elf de reisverhalen van Sanmao. Op de onderbouw van de middelbare school las ik haar hele serie met vertaalde werken uit de wereldliteratuur en bovendien de Chinese klassieker *De droom van de rode kamer*. Op de bovenbouw had ik geen belang-

Lans dwingende familiebanden

Na tien jaar in Amsterdam te hebben gewoond, heeft Lan genoeg van haar baan en gaat ze terug naar haar geboorteplaats Shanghai. Alles van de stad herinnert haar aan haar jeugd, maar één vraag komt steeds terug: waar liggen haar roots? Lan is liefdevol opgevoed door een oom en tante, maar vraagt zich nog altijd af wie haar echte ouders zijn.

Nachtelijk Shanghai slokt haar op en leidt haar naar het werkelijke verhaal over haar ouders, dat wreder en hartverscheurender blijkt te zijn dan ze zich ooit had kunnen voorstellen.

‘De debuutroman van Yue Tao pakt je en laat je niet meer los.’ **OPZIJ**

‘In het boek ruik je de schimmelachtige lucht die overal in Shanghai hangt en voel je het Chinese klimaat.’ **HEBBAN**

‘Oversteltpt door herinneringen en indrukken komt Lan langzaam op het spoor van haar geschiedenis.’ **NBD BIBLION**

‘Met haar vereuropeesde gevoel voor humor beschrijft Yue Tao het China dat door haar aderen vloeit, met een verrassend effect. Hulde.’ **Lulu Wang**

YUE TAO (1976) werd geboren in Shanghai en woont sinds 2000 in Amsterdam. *Schemering boven Shanghai* is haar debuutroman. Haar tweede boek *Op een haar na* verschijnt in 2020.

9 789492 618351